

ВІДГУК
офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
ЧЕРНУХИ НАДІЇ МИКОЛАЇВНИ
на дисертаційне дослідження
РОДІНОЇ НАТАЛІЇ ВОЛОДИМИРІВНИ
«ПІДГОТОВКА ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ В
ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ»,
на здобуття ступеня доктора філософії
(галузь знань 01 Освіта/Педагогіка,
спеціальність 015 Професійна освіта)

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами. Відповідно до реформування національної системи освіти, сучасних соціалізаційних викликів, реалій часу значно посилюється роль психологічної науки в Україні у життєвій та професійній самореалізації кожного громадянина України. Аналіз наукових джерел переконливо вказує на те, що у професійній сфері відбуваються динамічні процеси щодо пошуку нових концептуальних ідей. Актуалізуються суспільні виклики, які вимагають оновлення змісту підготовки фахівців у галузі психології, здатних якісно і професійно виконувати функціональні обов'язки діагностичного, корекційного, консультативного, розвивального змісту з урахуванням різних категорій населення, зокрема, в інклюзивному середовищі. Запорукою ефективного вирішення психологами професійних завдань є досконале володіння ними теоретичними знаннями, здатністю застосовувати дієві практики в усіх сферах життєдіяльності людини, зокрема, і в інклюзивному середовищі. Аналіз досвіду та результативності професійної підготовки практичних психологів свідчить, що існуюча система освіти повною мірою не забезпечує особистісно-професійне становлення практичного психолога, здатного якісно виконувати функціональні обов'язки у практичній діяльності. Сучасні здобувачі вищої освіти означеної у дисертації спеціальності на практиці зустрічаються з викликами реалій часу, для розв'язання яких не завжди достатнім є рівень фахових компетентностей. Соціальну значущість для психологів-практиків до взаємодії в інклюзивному середовищі має виявлення контингенту, який потребує особливої психологічної допомоги і підтримки, адже психологу часто доводиться мати справу з клієнтами,

поведінка яких відхиляється від норми, а особистісний розвиток потребує корекції. Особливо це стосується людей, які потребують своєчасного виявлення проблеми та її коригування. Означене ставить перед практичним психологом завдання щодо вибору адекватних методів психологічної роботи: діагностичної, корекційної, розвивальної, консультативної, терапевтичної тощо. Важливим є проведення ґрунтовного аналізу особливостей підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі, здійснення профілактичної та корекційної роботи. Зважаючи на важливість проблеми формування інклюзивного середовища і місію практичного психолога в ньому, доцільним є акцентуалізація уваги на професійній підготовці та готовності практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі.

Актуальність проблеми і потреба ґрунтовного дослідження особливостей підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі, необхідність розширення змісту, пошуку ефективних форм, методів, прийомів і засобів зумовили вибір теми дослідження «Підготовка практичних психологів взаємодії в інклюзивному середовищі».

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації значною мірою забезпечується цілісністю роботи, в який викладений матеріал комплексно розкриває проблему дослідження. Ознайомлення з текстом дисертації Н.В. Родіної засвідчило використання дисертанткою міждисциплінарного підходу до проблеми підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі. Позитивне враження складає коректна структура дисертаційної роботи та її науковий апарат.

Аналіз дисертації свідчить про те, що зміст дисертаційного дослідження Н.В. Родіної відповідає меті і поставленим завданням. Досягненню сформульованої в роботі мети сприяв детальний аналіз теоретичних засад і джерельної бази дослідження. Дисертанткою здійснено ґрунтовний аналіз базового поняття дослідження «готовність практичного психолога до взаємодії в інклюзивному середовищі».

До основних наукових здобутків, отриманих Н.В. Родіною в процесі

дослідження можна віднести:

- ✓ обґрунтовані теоретичні основи підготовки практичних психологів до взаємодії з різними категоріями людей в інклюзивному середовищі;
- ✓ схарактеризовані компоненти готовності практичного психолога до взаємодії в інклюзивному середовищі (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний), показники та рівні (високий, середній, низький);
- ✓ змістове технологічне забезпечення підготовки практичного психолога до взаємодії в інклюзивному освітньому середовищі, а саме: розширення змісту навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу і практичної підготовки питаннями щодо діагностичної, консультативної, профілактичної та медичної підтримки, психологічного супроводу людей з особливими освітніми потребами.

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації полягають у тому, що: вперше визначено та розширено теоретичну сутність і зміст поняття «готовність практичного психолога до взаємодії в інклюзивному середовищі»; обґрунтовано теоретичні основи підготовки практичних психологів до взаємодії з різними категоріями людей в інклюзивному середовищі; схарактеризовано компоненти готовності практичного психолога до взаємодії в інклюзивному середовищі (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний), показники та рівні (високий, середній, низький); розроблено змістово-технологічне забезпечення підготовки практичного психолога до взаємодії в інклюзивному освітньому середовищі, а саме: розширення змісту навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу і практичної підготовки питаннями щодо діагностичної, консультативної, профілактичної та медичної підтримки, психологічного супроводу людей з особливими освітніми потребами; удосконалено зміст професійної підготовки; встановлено ефективні форми (тренінги, майстер-класи, консультації, дискусії) та методи (проблемно-пошукові, творчі, створення ситуації успіху, кейс-метод, метод проєктів) підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі; уточнено наукові підходи до особливостей підготовки практичних психологів в закладах вищої освіти; подальшого розвитку набуло змістово-

технологічне забезпечення підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі.

4. Значення одержаних результатів для науки і практичного використання. За проведеним аналізом дисертаційної роботи Н.В. Родіної зроблено висновок про наукову новизну її положень, теоретичне і практичне значення, яке полягає в тому, що було розширено змістове наповнення навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Психологія міжособистісного спілкування», «Психодіагностика», «Психологічні основи інклюзивної освіти»; доповнено зміст програм педагогічних практик; розроблено та впроваджено до варіативної частини освітньо-професійної програми спецкурс «Основи роботи практичного психолога в умовах інклюзивного середовища» (для студентів III курсу за спеціальністю 053 Психологія, галузь знань 05 Соціальні і поведінкові науки); розроблено методичні рекомендації для практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі; створено можливості для застосування положень дисертації, висновків і рекомендацій в освітньому процесі закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку практичних психологів. Теоретико-методичні основи підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі з людьми різних категорій, покладено в основу науково-методичних посібників, які можуть бути використані у процесі підготовки до взаємодії в інклюзивному середовищі, а також проведення науково-педагогічних і психологічних досліджень. Матеріали дослідження можуть бути використані також під час фахової підготовки практичних психологів у ЗВО, системі післядипломної освіти під час підвищення кваліфікації фахівців. Результати дослідження впроваджено в освітній процес Київського міжнародного університету (довідка № 241 від 16.02.2024 року), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 21 від 29.02.2024 року), Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (довідка № 1273 від 26.02.2024 року).

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувача. Основні положення та результати дисертаційного дослідження

представлено в 12 наукових працях, серед яких: 3 статті у провідних фахових виданнях України, 2 статті у наукових часописах, 7 тез у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Кількість публікацій, тез, інших праць, їх обсяг, якість і проблематика відповідають вимогам МОН України «Про опублікування результатів дисертації на здобуття наукових ступенів».

6. Характеристика структури та змісту дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 342 сторінок, із них сторінок 198 основного тексту. У списку використаних джерел нараховується 326 найменувань (із них 19 – іноземними мовами). Дисертація містить 22 таблиці, 12 рисунків. Додатки розміщено на 104 сторінках.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності.

Дисертація відповідає вимогам до досліджень в межах спеціальності 015 Професійна освіта. Дисертаційне дослідження оформлено відповідно до нормативних вимог Міністерства освіти і науки України до такого виду наукових праць.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи Н.В. Родіної, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. У розділі 1 дисертантка здійснила ґрунтовний аналіз теоретичних основ професійної підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі, проте, на наш погляд, доцільним було б проведення та опис порівняльного аналізу українського і зарубіжного досвіду за означеною проблемою.

2. У розділі 1, параграфі 1.2 до характеристики базових понять дослідження бажано було б додати більш розширений аналіз понять щодо інклюзивного середовища у сучасних реаліях українського соціуму.

3. У розділі 2, параграфі 2.3, на нашу думку, до обґрунтованих у

дисертації змісту, форм і методів підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі варто додати та актуалізувати інноваційність поглядів українських і зарубіжних дослідників.

4. Доцільним є посилення у дисертаційному дослідженні актуальних питань підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі відповідно до сучасних соціалізаційних викликів, зокрема, потреб військовослужбовців і їх сімей.

5. У тексті дисертації зустрічаються стилістичні неточності.

9. Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Родіної Наталії Володимирівни «Підготовка практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі» є актуальним і достатньо апробованим, результати якого мають практичне значення для теорії і практики сучасної професійної освіти: спеціальність 015 Професійна освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

На підставі здійсненого аналізу, з урахуванням актуальності, обґрунтованості основних положень, наукової новизни, значущості і достовірності отриманих результатів правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертація Родіної Наталії Володимирівни «Підготовка практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами), а її авторка – Родіна Наталія Володимирівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри соціальної реабілітації
та соціальної педагогіки факультету психології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Надія ЧЕРНУХА